

УДК 14 (091) (430) "18" (092) Шеллінг

ДІАЛЕКТИКА Ф. ШЕЛЛІНГА В СИСТЕМІ ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНИХ ТЕОРІЙ

Василь Лисий

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна, kafilos@franko.lviv.ua*

Досліджено структуру трансцендентальної філософії Ф. Шеллінга з огляду на наявність в ній низки "злитих" в одне ціле теорій. Серед останніх – теорія пізнання, теорія діяльності, теорія самосвідомості та теорія суспільної свідомості. Означено статус діалектики німецького філософа в "тканині" цих теорій та поза ними. Йдеться про діалектику як метод (спосіб) побудови "Системи трансцендентального ідеалізму" Ф. Шеллінга в цілому та вияву її в окремих частинах цієї системи зокрема. Виокремлено неусвідомлювану спробу мислителя вичленити діалектику з контексту згаданих вище теорій і надати їй "чистої" форми, тобто визначити її як таку.

Ключові слова: трансцендентальне, система, діалектика, теорія пізнання, теорія діяльності, самосвідомість, "теоретична філософія", "практична філософія", "філософія мистецтва".

Філософська система Ф. Шеллінга в цілому, принаймні на ранній стадії його філософської еволюції, являє собою дві складових: натурфілософію (філософію природи) і трансцендентальну філософію (філософію духу). В свою чергу, кожна з цих частин філософії становить теж окрему систему знання. Останні – це низка взаємопов'язаних теорій. Наявність їх і зумовлена прагненням мислителя в кожній частині дати виклад саме системи. Стосовно трансцендентальної філософії, викладеної в праці "Система трансцендентального ідеалізму", німецький філософ пише: "Мета цієї праці – розширити трансцендентальний ідеалізм до тих меж, які дозволять йому стати тим, чим він дійсно повинен бути, а саме, системою всього знання; інакше кажучи, дати не тільки загальний доказ цієї системи, але й на ділі показати непохитність її принципів, тобто дійсно поширити їх на всі можливі проблеми, пов'язані з основними галузями знання, проблеми, які або вже ставилися, але не знайшли свого вирішення, або взагалі виникли й стали можливими тільки завдяки цій системі. З цього випливає, що в цій роботі повинні зачіпатися питання і предмети, яких навіть не торкалися і які не формулювалися багатьма з тих, хто береться судити про проблеми філософії..." [6, с. 228].

Однак виокремити ці теорії з "матерії" системи, і в свою чергу – діалектику з них та й із системи трансцендентальної філософії загалом є не так-то й просто. Це, зокрема, тому, що така проблема в дослідженнях із філософії Ф. Шеллінга не усвідомлювалася й не усвідомлюється понині.

Мета статті полягає в тім, щоб зі всієї низки (стосовно одного й того ж об'єкту) теорій (діяльності, пізнання, самосвідомості тощо) в системі трансцендентальної філософії Ф. Шеллінга виокремити власне діалектику й встановити, чи має вона статус відносно самостійної теорії, чи є лише свідомо застосованою мислителем у ролі методу побудови (викладу) інших трансцендентальних теорій. У процесі реалізації цього завдання автор спирається на плідні ідеї (стосовно теми дослідження), висловлені в працях М. Булатова, П. Гайдено, В. Шинкарука, В. Лазарева. Йдеться, зокрема, про зв'язок трансцендентальної філософії Ф. Шеллінга зі структурою теоретичних побудов "науковчення" Й. Фіхте, про особливості його діалектики в ретроспективі та перспективі її історичного розвитку.

Слід наголосити на тому, що ні в своїй філософії природи (натурфілософії), ні в філософії духу (трансцендентальній філософії) Ф. Шеллінг спеціально не розробляв діалектики, а тим більше її теорії. Адже теорія діалектики і є її система. Можна розробляти (усвідомлювати) діалектику у вигляді її окремих положень, категорій, принципів тощо. Всі вони можуть, звичайно, інтерпретуватися діалектикою чи її теорією. Але в такому випадку тут діалектики ще немає. Для неї, її теорії істотним є усвідомлення не тільки окремих принципів чи положень, а організація останніх в систему. Це надзвичайно важливо з огляду на те, що "сучасна епоха розвитку науки, – справедливо зауважує М. Булатов, – характеризується бурхливим розвитком саме теоретичних системних побудов. Ріст систем ми спостерігаємо у всіх галузях знання. Теоретична філософія також вимагає подальшого розвитку в цьому напрямку..." [1, с. 98]. "Якщо ж поширити означену тенденцію на саму діалектику, – продовжує М. Булатов, – то ми одержимо не тільки принципи систем, але й систему принципів. У філософських творах цьому не приділяють належної уваги. Принципи діалектики часто розглядаються як сума, перелік основних положень діалектики... Правда, діалектика тут не зводиться до суми прикладів, але основні риси емпіричного знання – розрізненість, окремість, випадковість положень – зберігаються... Теоретичне мислення вимагає розглядати принципи діалектики у вигляді системи. З певного вихідного положення необхідно, іманентно виводяться інші положення. Кожен наступний принцип розв'язує суперечність попереднього" [1, с. 98]. Такого ми, звичайно, не знайдемо у Ф. Шеллінга. Все це мало місце пізніше "Науці логіки" Г.В.Ф. Гегеля, зокрема в заключному параграфі цього твору – "Абсолютна ідея". Ф. Шеллінг же в обох системах – натурфілософській та трансцендентальній – навіть не вживав терміну "діалектика". Хоча, до речі, він цілком свідомо будував свою філософію як "Систему трансцендентального ідеалізму" на базі певних принципів й основоположень. При цьому мислитель досить адекватно й цікаво наукової точки зору оцінював її. Наведемо одне з його висловлювань для прикладу: "1. Що стосується повноти системи, то не можна заперечувати, що вона охоплює все пізнаване, все, що яким-небудь чином може стати предметом пізнання, що в ній ніщо не виключене й що вона ще й до того ж володіє методом, який гарантує повноту її охоплення; можна навіть стверджувати, що в ній завчасно вже є ділянка й місце для майбутнього приросту людського пізнання. 2. Що стосується методу, то він призначений для того, щоб запобігти

впливу суб'єктивності філософів. Сам предмет визначав своє просування у відповідності з внутрішньопритаганим йому принципом; рухома у відповідності з внутрішнім законом думка давала собі свій зміст. 3. За формою завдяки цій системі у філософію вперше було введено поняття процесу й моментів цього процесу. Його змістом була історія суб'єкта, який неминуче приходить до кінечного стану, однак кожний раз переможно виходить з нього і в кінці свого шляху зупиняється як такий, що підноситься над усією об'єктивністю і сліпотою, у вищому розумінні усвідомлюючого себе суб'єкта, в ролі провидіння" [4, с. 490–491]. Але ні метод, згідно з яким сам предмет без впливу суб'єктивності визначає своє "просування" в системі, ні форму (поняття процесу й моментів цього процесу), ні зміст (історія суб'єкта) Ф. Шеллінг не називає діалектикою. Можна припустити, що як й І. Кант, так і Й. Фіхте, в цей час (1798–1800) діалектика Ф. Шеллінгом сприймалася ще в негативному смислі. І це тому, що ці філософи сприймали тільки ту діалектику, яка була дискредитована середньовічною схоластикою і яку піддавала нищівній критиці ціла низка європейських філософів, зокрема Ф. Бекон і П. Гасенді. І тільки в значно пізніше написаній праці "Філософські дослідження про сутність людської свободи і пов'язаних з нею предметах" (1809) Ф. Шеллінг інколи говорить безпосередньо про діалектику. Зокрема, він зауважує: "Кожне натхнення виражається певним чином; існує і таке натхнення, яке знаходить свій вираз у потязі до мистецтва діалектики, справді наукове натхнення. Тому й існує діалектична філософія, визначена як наука, тобто відокремлена від поезії і релігії і така, що являє собою дещо повністю для себе перебуваючи, аж ніяк не тотожна всьому підряд, як стверджують автори таких багатьох праць, в яких робиться спроба перемішати все, що можна" [7, с. 157]. Більше того, німецький учений справедливо вважає, що діалектика є внутрішньо необхідна для філософії і без неї остання буде позбавлена всякої логіки. Бо "якщо позбавити філософію діалектичного принципу, тобто відособлюючого, але саме тому органічно впорядковуючого й створюючого розуму разом з першообразом, на який він орієнтується, і вона не буде більше містити в самій собі ні міри, ні порядку, то їй дійсно не залишається нічого іншого, як шукати підпору в історії і керуватися традицією..., бачачи в ній джерело й керівну нитку. Тоді настане час, коли й для філософії почнуть шукати норму й основу в історії, подібно тому, як колись у нас намагалися створити поезію на основі вивчення поетичних творів усіх народів" [7, с.157–158]. Проте мислитель не тільки проголошує "вартість" діалектики в загальному плані, він дає чудові взірці діалектичного способу мислення в процесі розв'язання багатьох конкретних проблем, зокрема фізичного чи етичного порядку. Наприклад: "Якщо б в тілі, – пише Ф. Шеллінг, – не було кореня холоду, не могло б відчуватися тепло. Мислити силу притягання для себе й силу відштовхування неможливо, адже, для чого б діяло відштовхування, якщо б притягання не давало йому предмету відштовхування, і для чого б діалопритягання, якщо б воно водночас не заключало в собі самому дещо відштовхуюче? Тому діалектично цілком вірне твердження: добро й зло є суттю одного й того ж, лише розглянутого з різних боків, або зло саме по собі, тобто розглянуте в корені своєї тотожності, є добро, як і зворотно – добро, розглянуте в тотожності,

є зло. Тому вірно й те, що той, в якому немає ні матеріалу, ні сил для зла, не спроможний і до добра, приклади чого ми достатньо часто бачили в наш час. Пристрасті, з якими бореться наша негативна мораль, суть сили, кожна з яких має загальний корінь з відповідною їй доброчесністю. Душа усякої ненависті є любов, і в найлютішому гніві виявляється лише зачеплений і порушений в глибинному центрі спокій. Пристрасті відповідного ступеня і ті, які перебувають у стані органічної рівноваги, є суттю сили самої доброчесності і її безпосередні знаряддя” [7, с. 144–145]. Однак, з іншого боку, Ф. Шеллінг у цей час (пізнішої філософської творчості) постійно намагається маніпулювати діалектикою. Це стосується так званого “діалектичного роз’яснення” Бога як духу, що втілює в собі абсолютну тотожність обох початків, але завдяки тому й остільки, оскільки обидва ці початки підкорені його особі.

До речі, саме таку, “пізню” діалектику мислителя піддав гострій критиці (й в основному справедливо) Людвіг Фейєрбах. Він пише: “Для Шеллінга дух – потенція безглуздя; свобода – беззаконня; діалектика – привілей стверджувати або заперечувати все, що завгодно, – байдуже – вірно це чи не вірно, має глузд чи безглузде, у згоді з розумом або ні з чим не в згоді. Абсолютна тотожність і безвідмінність, яку він раніше вкладав в об’єкт, тепер для нього – метод, що перетворюється в суб’єкт” [2, с. 209].

Та вернімося до трансцендентальної філософії. Як уже зазначалося, в межах останньої, самої по собі теорії діалектики німецький філософ не розробляв. Натомість, трансцендентальна філософія (“Система трансцендентального ідеалізму”) є теорією пізнання, але в тій частині цієї філософії, яка називається “Система теоретичної філософії згідно з основоположеннями трансцендентального ідеалізму”. “В теоретичній філософії, – пише мислитель, – пояснюється ідеальність межі (або те, як обмеженість, яка існує першопочатково тільки для свобідного діяння, стає обмеженістю для знання)” [6, с. 273]. Водночас трансцендентальна філософія є теорією діяльності в тій частині цієї філософії, яка називається “Система практичної філософії згідно з принципами трансцендентального ідеалізму”. “В завдання практичної філософії, – пише Ф. Шеллінг, – входить пояснити реальність межі (або те, яким чином обмеженість, першопочатково тільки суб’єктивна, стає об’єктивною)” [6, с. 273].

Якщо об’єктом практичної філософії є історія, то теоретичної – природа. На цьому німецький вчений і будує філософію історії та філософію природи (не в натурфілософському, а в трансцендентальному значенні).

Крім того, Ф. Шеллінг говорить і про мистецтво (“Дедукція всезагального органу філософії або Основні положення філософії мистецтва”). “Мистецтво, – зауважує він, – для філософа є найвище саме тому, що воно відкриває його погляд у Св’ятая Св’ятих, де немов би полум’яніє у вічному й першопочатковому поєднанні те, що в природі й в історії розділене, що в житті й діяльності, також як у мисленні, вічно повинне уникати одне одного” [6, с. 484]. Отже, пізнання – діяльність – естетика (теорія – практика – мистецтво).

Проте виявляється, що не тільки практичне є формою діяльності, а й – теоретичне (пізнавальне) і мистецтво. Звідси в “теоретичній філософії” йдеться про пізнавальну діяльність, у практичній – про діяльність як “воління”, у “філософії мистецтва” – про естетичну діяльність. Це тому, що, за твердженням Ф. Шеллінга, теоретична, практична й естетична діяльність першопочатково є однією і тією ж самою діяльністю. Остання і виступає в цих основних формах. Нагадаємо, в теоретичній діяльності здійснюється безсвідоме творення об’єктивного світу – природи (створення об’єкту пізнання), в практичній – свідоме (свобідне) творення “другої природи”, що надбудовується над “першою”, в естетичній – водночас безсвідоме і свідоме продукування творів мистецтва. Художня діяльність є синтезом двох попередніх (безсвідомого і свідомого). Отже, Ф. Шеллінг, як й І. Кант та Й. Фіхте, будує свою філософію як науку про діяльність. Все ж таки не зайвим буде наголосити на тому, що принципом діяльності просякнута не тільки система трансцендентальної філософії, а й система натурфілософії (філософії природи) Ф. Шеллінга. Мислитель, маючи на увазі Й. Фіхте, зауважує, що він повинен був би під Я розуміти не тільки дещо людське, а й субстанцію або глибинну сутність природи. Тобто й природа насправді існує як Я, суб’єкт – об’єкт, а не тільки в ролі об’єкта. Це і є вихідним пунктом системи натурфілософії Ф. Шеллінга.

Стосовно сфери останньої, то філософ пише, що “... ширяння природи між продуктивністю і продуктом повинне уявлятися всезагальною двоїстістю початків, завдяки якій природа перебуває постійно діяльною і яка не дає їй розчинитися в її продукті, а всезагальний дуалізм як принцип усякого пояснення природи – стільки ж є необхідним, скільки необхідне поняття самої природи” [5, с. 187]. Більше того, Ф. Шеллінг в цьому плані послідовно проводить думку, що тотожністю продукту(об’єкта) і продуктивності (суб’єкта) позначається саме поняття природи, а саме: “якщо перебування продукту є постійне відтворення, то й будь-яка стійкість є тільки в природі як об’єкті, в природі ж як суб’єкті є тільки безкінечна діяльність” [3, с. 197–198]. Можна не погоджуватися з позицією абсолютизації людської діяльності німецьким мислителем, тобто, екстраполяцією ним того, що складає атрибутивну властивість людини на сферу природної реальності. Однак, з іншого боку, Ф. Шеллінг цілком слушно, в цьому випадку, спростовує доволі примітивну думку про природу, як ніби-то заскнілу, бездіяльну субстанцію. Крім того, німецький філософ вірно підходить до інтерпретації діалектики (“двоїстості”) як реальної форми вияву принципу діяльності.

Звичайно, найбільш виразне своє звучання цей принцип отримав все ж таки в системі трансцендентальної філософії, викладеної Ф. Шеллінгом у праці “Система трансцендентального ідеалізму”. Ввесь твір, від його початку до кінця, є зображенням, хоча й переважно в абстрактній формі, змісту принципу діяльності. Тому систему трансцендентального ідеалізму мислителя з повним правом можна назвати філософською теорією діяльності.

І все-таки, незважаючи на наявність у трансцендентальній системі останньої, вчений в основу предмету своєї філософської рефлексії кладе аналіз знання як феномену суб’єктно-об’єктного відношення. У цьому контексті Ф. Шеллінг

трактує свій трансцендентальний ідеалізм системою “пізнання як самопізнання”, що він робить своїм об’єктом “саме знання”, “знання взагалі”. А всяке знання, стверджує мислитель, засноване на співпадинні об’єктивного й суб’єктивного. Тому, “якщо всяке знання засноване на їх співпадинні, то завдання, яке полягає в тому, щоб пояснити це співпадиння, безумовно, є найвищим для всякого знання, а оскільки філософія є, за загальним визнанням, найвищою і головною наукою, то, безсумнівно, й основним завданням філософії” [6, с. 234]. Усе це дає повну підставу вважати, що “Система трансцендентального ідеалізму” Ф. Шеллінга в цілому є філософська теорія пізнання, а точніше – теорія знання.

Крім того, якщо брати до уваги лише одну частину філософської системи німецького філософа – трансцендентальну філософію, – то її можна визначити як філософську теорію самосвідомості. Й це вірно. Адже він у “Системі трансцендентального ідеалізму” говорить виключно про самосвідомість (Я). “...Філософія, – підкреслює Шеллінг, – є історією самосвідомості, що проходить різні епохи...” [6, с. 283]. Стосовно цього мислитель прямо продовжує точку зору філософії Й. Фіхте на протигау І. Канту, філософія якого є теорією свідомості.

З іншого боку, якщо береться до уваги філософська система Ф. Шеллінга в цілому, тобто і трансцендентальна філософія, і натурфілософія, то точкою зору мислителя є розум, натомість І. Канта – свідомість, Й. Фіхте – самосвідомість, Г.В.Ф. Гегеля – абсолютний дух.

Таким чином, можна зробити висновок, що система трансцендентальної філософії німецького філософа є зображенням пізнавального відношення суб’єкта й об’єкта. Таке ж виступає як діяльність. Діяльність має такі форми: теорія, практика, мистецтво. Щодо діалектики, то вона в мислителя виступає в ролі синтетичного методу (форми) викладу змісту трансцендентальної філософії. Звідси теорія пізнання, теорія діяльності та діалектика у Ф. Шеллінга “злиті” в єдине ціле в “матерії” трансцендентальної системи й не виділяються “для себе”. Більше того, в структурі трансцендентальної філософії наявний ще один фундаментальний момент, який відсутній в “науковченні” Й. Фіхте. Йдеться про інтерпретацію актів діяльності Я (історії самосвідомості) як форм не індивідуальної, а суспільної свідомості. Під поняттям “епоха самосвідомості” німецького філософа розуміється не суто індивідуальна свідомість, а дещо абсолютне, універсальне, тобто самосвідомість людства. Звідси суб’єкт у нього не індивідуальний, а суспільний. Ценадзвичайно важливе досягнення його філософії. “Немає сумніву в тому, – стверджує Ф. Шеллінг, – що філософія повинна виходити з того поняття, яке охоплює собою всю сферу інтелектуальності й з якого вона розвивається.

Звідси випливає, що в понятті Я криється дещо більш високе, ніж простий вираз індивідуальності, що воно є актом самосвідомості взагалі, одночасно з яким, правда, повинна виникнути й свідомість індивідуальності, але який сам по собі не містить нічого індивідуального. До цих пір йшлося тільки про Я як акт самосвідомості взагалі, а саме з нього повинна бути виведена усяка індивідуальність” [6, с. 262]. Цей бік справи особливо чітко простежується в “системі практичної філософії”. Тому в “Системі трансцендентального ідеалізму” прослідковуються вже риси

“Феноменології духу” Г.В.Ф. Гегеля. Все це дало обґрунтовану підставу В. Шинкаруку стверджувати: “В системі Шеллінга Я розглядається з точки зору вияву природи свідомості взагалі, духу як такого і по суті ототожнюється з суспільною свідомістю (звідси спроба зобразити ступені розвитку Я як історичні ступені, що відповідають певним рівням суспільної свідомості)” [8, с. 226]. Таким чином, тут Ф. Шеллінг торкається проблеми, яка стосується теорії суспільної свідомості. Отже, розглядаючи його трансцендентальну філософію як системутеорій, можна говорити лише про переважання в окремих частинах системи тієї чи іншої теорії або діалектики (оскільки теорії останньої мислителем не розроблено). Стосовно діалектики в трансцендентальній філософії, то слід мати на увазі два нюанси. По-перше, наявність певних моментів розуміння філософом діалектики в її “чистому” вигляді, самої по собі і, по-друге, діалектичне розуміння ним діяльнісних як таких, а також теоретичних, практичних та естетичних проблем своєї філософії. Так ось, щодо діалектики, то про неї більш-менш “прозоро” Ф. Шеллінг говорить тільки в “попередніх заувагах” та в параграфі “1. Дедукція абсолютного синтезу, що міститься в акті самосвідомості”, які є складовими частинами третього головного розділу “Системи трансцендентального ідеалізму”, а саме – “Системи теоретичної філософії згідно з основоположеннями трансцендентального ідеалізму”. Тут йдеться про тотожність суб’єкта й об’єкта, про синтез протилежностей, про відносний і абсолютний їхній синтез, про боротьбу протилежностей та її абсолютність, про тезу, антитезу й синтез як метод “просування” в науці й філософії тощо. Крім того, про важливі елементи діалектики німецький мислитель пише в розділі “Кант, Фіхте. Система трансцендентального ідеалізму” курсу лекцій “До історії нової філософії” (Мюнхенські лекції). Що стосується діалектики як способу осмислення фундаментальних проблем трансцендентальної філософії, то тут варто вказати на зміст параграфу “Дедукція проміжних ланок абсолютного синтезу” третього головного розділу “Система теоретичної філософії згідно з основоположеннями трансцендентального ідеалізму”, четвертого головного розділу “Система практичної філософії згідно з принципами трансцендентального ідеалізму” та шостого головного розділу “Дедукція всезагального органу філософії, або Основні положення філософії мистецтва згідно з принципами трансцендентального ідеалізму”. Щодо діалектичного розуміння “проміжних ланок абсолютного синтезу”, то тут, зокрема, йдеться про таблицю категорій. “Те, що всюди в кожному класі виявляються три категорії, – підкреслює Ф. Шеллінг, – з яких дві перші протилежні одна іншій, а третя є їхнім синтезом, також доводить, що загальний механізм категорій ґрунтується на більш глибокій протилежності, яка не досягається з точки зору рефлексії і для якої, отже, повинна існувати більш глибока й віддалена основа. Оскільки ж ця протилежність проходить через всі категорії і в основі всіх їх лежить один тип, то, поза сумнівом, існує й одна категорія, а оскільки з першопочаткового механізму споглядання ми могли вивести лише одну категорію, категорію відношення, то слід чекати, що вона і є та єдина, першопочаткова; ближчий розгляд це дійсно підтверджує” [6, с. 385–386]. У “практичній філософії”, в якій мислитель говорить про філософію історії, ми доволі часто натрапляємо на глибокі ді-

лектичні думки щодо співвідношення свободи й необхідності в діянні людини. Це, зокрема, видно з такої його констатації: “тепер ми переходимо до основної особливості історії, яка полягає в тому, що вона повинна відображати свободу й необхідність в їх поєднанні, й сама можлива лише завдяки цьому поєднанню” [6, с. 456]. Ф. Шеллінг на основі діалектики проголошує й розв’язує важливу проблему трансцендентальної філософії: “Свобода повинна бути необхідністю, необхідність – свободою. Але необхідність на противагу свободі є не що інше, як безсвідоме. Те, що в мені безсвідоме, недовільне, те, що свідоме, викликане в мені моїм волінням” [6, с. 457].

“Отже, – резюмує філософ, – і для самої свободи необхідна передумова, що людина, будучи в своєму діянні вільною, в кінцевому результаті своїх дій залежить від необхідності, яка стоїть над нею і сама спрямовує гру її свободи” [6, с. 458]. Що стосується “філософії мистецтва”, то в ній знайшов своє місце діалектичний принцип коловороту, згідно з яким систему знання можна вважати закінченою тільки в тому випадку, якщо вона повертається до свого принципу (початку). Стосовно цього Ф. Шеллінг робить справедливий висновок: “система завершена, якщо вона повертається до своєї вихідної точки. Це й відбулося в нашій системі. Адже саме та першопочаткова основа гармонії між суб’єктивним й об’єктивним, яка в своїй першопочатковій тотожності могла бути дана лише завдяки інтелектуальному спогляданню, повністю виводиться в творі мистецтва з суб’єктивного й стає цілком об’єктивною; таким чином, ми поступово довели наш об’єкт, саме Я, до тієї точки, в якій ми знаходилися, коли взялися за філософування” [6, с. 485].

Таким чином, трансцендентальна філософія Ф. Шеллінга являє собою систему, тобто, конкретну, але нерозчленовану єдність діалектики, теорії пізнання, теорії діяльності, теорії самосвідомості та теорії суспільної свідомості. Діалектику філософ не позначає відповідним терміном, не досліджує як таку, а, найголовніше, не виділяє особливим чином як системнобудовану теорію. Свої думки щодо неї він висловлює тільки в контексті методу викладу “Системи трансцендентального ідеалізму”. Подальші розвідки з цього питання полягають у розкритті, в “розшифруванні” тієї “прихованої” діалектики, яка в “згорнутому вигляді” зосереджена в сфері “абсолютного акту самосвідомості (Я)”.

Такий вияв належить здійснити в широкому “діапазоні” основних форм діалектичного процесу (переходу, рефлексії, розвитку), але тільки не в логічному плані.

-
1. Булатов М. Ленинский анализ немецкой классической философии. Логико-диалектические и историко-философские проблемы. – К.: Наукова думка, 1974. – 270 с.
 2. Фейербах Л. Господин фон Шеллинг // Соч.: В 2-х т. – М.: Госполитиздат, 1955. – Т.1 – С. 205–210.
 3. Шеллинг Ф. Введение к наброску системы натурфилософии // Соч.: В 2-х т. – М.: Мысль, 1987. – Т.1 – С. 182–226.

4. Шеллинг Ф. К истории новой философии (Мюнхенские лекции) // Соч.: В 2-х т. – М.: Мысль, 1989. – Т.2 – С. 387–561.
5. Шеллинг Ф. О мировой душе // Соч.: В 2-х т. – М.: Мысль, 1987. – Т.1 – С. 89–181.
6. Шеллинг Ф. Система трансцендентального идеализма // Соч.: В 2-х т. – М.: Мысль, 1987. – Т.1. – С. 227–490.
7. Шеллинг Ф. Философские исследования о сущности человеческой свободы и связанных с нею предметах // Соч.: В 2-х т. – М.: Мысль, 1989. – Т.2 – С.86–158.
8. Шинкарук В. Теория познания, логика и диалектика И. Канта. – К.: Наукова думка, 1974. – 334 с.

DIALECTICS BY F. SELLING THROUGH THE SYSTEM OF TRANSCENDENTAL THEORIES

Vasyl' Lysyi

Ivan Franko National University of L'viv
Universytets'ka St., 1, L'viv 79000, Ukraine, kafilos@franko.lviv.ua

The structure of Transcendental Philosophy by F. Shelling was researched through a set of the theories merged into one whole. Among the latter are: Cognition Theory, Theory of Activity, Theory of Self-Consciousness, and Theory of Social Consciousness. The status of F. Shelling's dialectics is pointed out through the tissue of the mentioned theories and beyond them. It is also mentioned about the dialectics as a method of creating the "System of Transcendental Idealism" by F. Shelling in general and detecting its constituents in particular. An unconscious attempt of F. Shelling to single out the dialectics out of the context of the above-mentioned theories and recognizing it as such is paid special attention to in the article.

Key words: transcendental, system, dialectics, connaissance theory, theory of activity, self-consciousness, theoretical philosophy, practical philosophy, the philosophy of art.

Стаття надійшла до редколегії 8.02.2005
Прийнята до друку 23. 05. 2005